

РЕЦЕНЗІЇ. ПОДІЇ. ОГЛЯДИ

Тетяна **Кара-Васильєва**,
доктор мистецтвознавства,
академік НАМУ

Дослідження художніх виробів з дерева у церковному мистецтві

Рецензія на книгу: Олег Болюк. Художнє дерево у церквах (за матеріалами західних областей України). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2020. 520 с., іл.

Олег Болюк сьогодні є широко відомим дослідником давнього українського мистецтва як в Україні, так і за її межами. У його творчому доробку глибокі дослідницькі напрацювання в галузі сакрального мистецтва, десятки публікацій у періодиці, колективних монографіях, енциклопедичних виданнях (Білорусь, Італія, Литва, Молдова, Польща, Сербія, Словаччина), численних дописах в українських наукових виданнях (розділи колективної монографії «Церковне мистецтво України» у 3-т. Харків: Фоліо, 2018.)

Минулого року Інститутом народознавства НАН України видана ґрунтовна монографія Олега Болюка «Художнє дерево у церквах (за матеріалами західних областей України)», яка стала значною подією в українському мистецтвознавстві. Тема, яку розкриває автор, – надзвичайно важлива, оскільки ілюструє яскраву сторінку української культури, а саме особливості художніх виробів з дерева в західноукраїнських церквах в доволі широкому історичному діапазоні: від XVI ст. до сучасності. Актуальність такого дослідження зумовлена, як цілком справедливо наголошує у Вступі автор, сучасними культурно-мистецькими процесами у світі та в Україні, постійно зростаючим науковим інтересом щодо вивчення релігійного мистецтва, широкою популярністю кращих надбань серед широких верств населення, для вико-

ристання їх у творчих практиках сьогодення, інтенсивному церковному будівництві, яке потребує якісного внутрішнього опорядження. Завдяки дослідженню Олега Болюка художні вироби з дерева в прикрашанні храмів постають нині і як окремішній творчий феномен, і як цілісне мистецьке явище української культури, і як важливий чинник формування релігійної та національної свідомості українців. У монографії автор зазначає, що українські вироби з дерева упродовж історії були виразником епохи, відображали мистецькі уподобання їх творців.

Дослідження Олега Болюка є складним, багатовекторним, оскільки охоплює функціональні зв'язки між предметами церковного обладнання. Для цієї мети в роботі поставлені і послідовно розв'язані наступні завдання: розглянуті основні історичні, природно-географічні та естетичні передумови, які сприяли виникненню художнього рішення дерев'яних виробів церковного інтер'єру в різні періоди і відобразили еволюцію художніх стилів; розроблена автором типологія дерев'яних виробів, особливості їхнього оздоблення, аналіз художнього змісту і форми орнаменту, технології виготовлення. Саме ці питання ґрунтовно розглянуті автором у таких розділах як «Морфологія церковних виробів», «Декор дерев'яного облаштування українських церков» та інших частинах книги.

Важливим і цінним у книзі є те, що до наукового обігу введено значний корпус невідомих і недосліджених досі пам'яток церковного мистецтва, з'ясовані їхні художньо-технологічні особливості, поєднання у загальному ансамблі храму. Автором було вивчено більше тисячі пам'яток в Україні, опрацьовано матеріали архівних фондів та бібліотек Польщі, Словаччини, Чехії, Литви. Найбільшим здобутком наукових напрацювань учений вважає роботу в архівах Ягеллонського університету у Кракові, Польській академії наук у Варшаві, Музею української культури у Свиднику в Словаччині, а також дослідження унікальних творів церковного мистецтва, що зберігаються

у фондах Національного музею у Празі.

Позитивною рисою роботи є ретельне і сумлінне опрацювання літератури з окресленої теми і шанобливе ставлення автора до своїх попередників, в першу чергу до наукового доробку М. Станкевича і, в той же час, коректна дискусія і відстоювання своїх поглядів порівняно з новітніми напрацюваннями Р. Одрехівського, Б. Тимківа.

Доробок О. Болюка заповнює істотну прогалину не тільки у фаховій літературі, а й в наших уявленнях про розвиток національних рис української культури, її генезу, особливості світосприйняття і ментальності. Розроблені автором типологічні конструкції доводять, що Олег Болюк належить до новітньої когорти теоретиків й істориків мистецтва, які емоційний мистецтвознавчий аналіз доповнюють складними типологічними схемами.

Основна мета роботи – дослідити і проаналізувати художні вироби з дерева в облаштуванні храму. В той же час, О. Болюк детально аналізує також дерев'яні архітектурні елементи інтер'єру, що належать, на мій погляд, до будівельних конструкцій храму: арки, склепіння, бруси-стяжки, огорожі кліросів, дверні портали тощо. Такій підхід значно розширює аспект дослідження і свідчить про глибоку обізнаність автора з архітектурно-конструктивною системою українських дерев'яних церков.

Олег Миколайович підкреслює, що український іконостас вже знайшов детальний розгляд у працях дослідників і саме тому, він цілком свідомо оминає його увагою. Враховуючи, що саме іконостас у храмі займає центральне місце, формує його образ, хотілось би побажати О. Болюку наступну працю присвятити саме дослідженню малознаних іконостасів в дерев'яних церквах України.

У Розділі 5. «Морфологія художніх виробів» подано авторську розробку класифікації та типології художніх виробів з дерева церковного призначення. Дослідником уперше запропоновано «підпорядкувати типологічні групи дерев'яного облаштування відповідним локаціям, тому внутрішнє середовище храму поділено на: простір Таїнства Євхаристії, простір Слова, простір Та-

їнства Сповіді» тощо. Тому сприймаємо це, як умовну індивідуальну гіпотезу, зручну авторові для аналізу різноманітних творів внутрішнього опорядження храму. Набагато зрозумілішою, на мій погляд, є усталена термінологія архітектурно-планувальної структури храму, згідно якої, наприклад, «простір Таїнства Євхаристії» називається святилищем.

Усі архітектурні простори здавна є сформовані, підпорядковані богословським ідеям, богослужбовим практикам і потребам та є загальновідомими. Елементи наповнення інтер'єру несуть певні ідейні навантаження та мають своє пояснення в спеціальній літературі.

Треба зазначити, що у книзі О. Болюка представлена широта охопленого матеріалу, як суто художнього, технологічного, так і архівно-документального. Художній аналіз пам'яток, проведена атрибуція, типологія та паспортизація художніх виробів з дерева, відповідають сучасному рівню мистецтвознавчих досліджень.

Приємно вражає значна кількість кольорових і чорно-білих ілюстрацій, які з любов'ю ретельно підібрані і знайдені дослідником під час численних експедицій та усестороннього вивчення музейних колекцій. Більшість з них уперше вводяться до наукового обігу.

Привертають увагу Додатки монографії, які розкривають методи дослідження дерев'яних пам'яток у церковних спорудах. Вони складаються з рубрик: Малий глумачний словник; Таблиці, діаграми схеми; Атрибуція речових артефактів музейних збірок; Перелік населених пунктів, у яких проводилося дослідження художнього дерева у релігійних спорудах та музеях. Останній заслуговує особливої поваги, адже він нарахує більше тисячі релігійних споруд (церков, дзвіниць, каплиць), які обстежував учений упродовж 1995–2016 рр. Додатки свідчать про наукову достовірність і глибину опанування матеріалом.

Слід відзначити вдале макетування монографії і її оформлення, проведене на високому художньому рівні Сергієм Гавриловичем.

Усе викладене доводить, що книга Олега Болюка «Художнє дерево у церквах (за матеріалами західних областей України)» має важливе значення для розвитку українського мистецтвознавства.

Олег Болюк

Болюк Олег Михайлович, народився 1969 р. у м. Іршаві Львівської обл., кандидат мистецтвознавства, різьбяр художньої різьби по дереву, архітектор, науковий співробітник відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України, академічний керівник Центру Культурно-Мистецьких Ініціатив у Львові, керівник відділення образотворчого та декоративного мистецтва Школи мистецтв «СПРОГРАФ».

Учасник і керівник низки комплексних мистецтвознавчих експедицій НАН України.

Стипендіат спонсорів для молодих митцівів-голови Львівської обласної державної адміністрації, Міністерства культури Республіки Польща «Sande Polonia»; Фонду Королівки Ядвіги Ягеллонської університету (Польща); Фундації підтримки науки «Каса імені Юзефа Мінковського» (Польща); Національної стипендіальної програми Словаччини Республіки.

Членство у Львівській місцевій громадській організації «Спілка критиків та істориків мистецтва» (з 1998); Товариств істориків мистецтва (Польща) (з 2004); Національної спілки художників України (з 2006); Національної спілки архітекторів України (з 2009); International Association of Culture and Art (з 2007); Науковому товаристві імені Шевченка (з 2010).

Автор понад сотні публікацій у періодичній, фольклорних, мистецтвознавчих, енциклопедичних виданнях (Далюрс, Італія, Литва, Молдова, Польща, Сербія, Словаччина, Україна).

Наданої академічності: історія і теорія світового та українського мистецтва, художнє дерево в архітектурі, декоративно-утилітарному мистецтві, монументальному мистецтві, образотворчому мистецтві, дизайні.

oaid.org/0000-0002-8292-202X
isbdn.google.com/citations?user=WZcTP0AAA&hl=en
elibrary.yandex.ru/author/oleh-bohuk
oleh.bohuk@gmail.com

Художнє дерево у церквах

Олег Болюк

Художнє дерево у церквах